

Mõisasulaste vastuhakk

Mõned ajaloolised sündmused võivad rahva mälestuses püsida väga kaua. Põlvest põlve edasikantav rahvatraditsioon on hinnatavaks lisamaterjaliks kirjajale allikatele. Rakke Keskkooli kodu-uurijad koguvad juba mitmendat aastat järjest mälestusi ajalooliste sündmuste kohta. Väga ilmekaid üleskirjutusi on saadud 1858. a. talurahvarahutustest Emumäel.

«Kui Emumäe mõisas mündi ristikehinapõldu niitma, oli hein nii segamini ja maha tallatud, et sulased ei saanud oma normi täis ja hakkasid mõisnikule vastu. Siis laskis mõisnik kutsuda sõjaväe. Tuligi salk kasakaid, kõik ratsahobuste seljas. Moonakad võeti kinni. Sõjaväe tuleku ajal kukkus veel mõisa hobusetalli katus sisse. Parun mõtles, et moonakad katuse sisse löid ja laskis suurest vihast moonakalle rohkem hoope lisada.»

Mõisamaa 1962 — Raivo Priks (14-a.) < Mai Heinpalu (92-a.).

Teine üleskirjutus:

«Pala päe old. Läin juba üle keskkommiku. No siis tulid Dehn sinna. Moonamehed akanuvad süema. Üks muonamies üeld, et: «Kuulge, ärra, me elu on siin kole raske, kirjutage keisrile, et ta me elu natuke kergendaks.» Aga Dehn üeld, et: «Meie kirjad köis-

ri juurde ei juokse.» Siis Toomas Kirss tõmmand vikati, et ma pruovin, kas juoksevad või ei juokse. Dehn juost siis ühe muonamehe taha ja karjund: «Kelle vikat, sie jäeb ädasse!» Lasi kasakate ratsaväe mõisa tulla. Mehed siutud kõik kaskede külge kinni ja viidud üksaaval ette. Oma küegis last peksa viel.»

Jaola 1961 — Eha Harjo (12-a.) < Liisa Einmann (86-a.).

Näib, et Emumäe mõisa sulaste vastuhaku üks peamehi oli Toomas Kirss. Marta Sarapuu jutustuse järgi niitnud Toomas Luha aias vikatikannaga nii, et pool heina alles kasvanud. Kui härra Toomale peale käratanud, tahtnud too härrat vikatiga lüüa. Toomale mõistetud 50 kepihoopi. Tema pannud aga endale kõik püksid jalga ja veel mõisa küüni luku ette, keeranud selle kinni ja läinud niiviisi nuhtlust vastu võtma. Kui paruni käsul tahetud Tooma pükse ära võtta, löönud Toomas rinna ette ja hüüdnud: «Vene riigis niisugust seadust ei ole, mis lubaks lukku lõhkuda.» Härral polnudki siis midagi parata, käskinud anda Toomale pükste peale, aga Toomas ainult naernud, sest kepid ei teinud läbi pükste midagi.

Nagu selgub Maa-Viru haagi-kohtuniku E. v. Dehni ettekandest Eestimaa kubernerile (Järg 4. lk.)